

Міністерство освіти і наук і України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Факультет мистецтв
Кафедра теорії і методики мистецької освіти та диригентсько-хорової
підготовки вчителя

**Теорія і методика виховання художньо-
обдарованої особистості у закладах
мистецької освіти**

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ
VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

ЧАС МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

17 – 18 жовтня 2019 року

Частина II

TIME OF ART EDUCATION

Collection of Articles VII of the All-Ukrainian Scientific-Practical
Conference

«Theory and methods of education of the artistically gifted person in the
institutions of art education»

Харків
Україна
2019

УДК 37.032

ББК 85я43

Ч-24

Редакційна колегія

Калашник М.П. – доктор мистецтвознавства, професор

Матвеева О.О. - доктор педагогічних наук, професор

Полубоярина І.І. – доктор педагогічних наук, професор

Смирнова Т.А. - доктор педагогічних наук, професор

Соколова А.В. - доктор педагогічних наук, професор

Тарарак Н.Г. - доктор педагогічних наук, професор

Тушева В.В. - доктор педагогічних наук, професор

Перетяга Л.Є - доктор педагогічних наук, професор

Фомін В.В. – доктор педагогічних наук, професор (голов.ред.)

Бурма А.В.- кандидат педагогічних наук, доцент

Затверджено редакційно видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Протокол № 6 від 05.11.2019

У збірнику подано статті VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і методика виховання художньо-обдарованої особистості у закладах мистецької освіти». Збірник розрахований на студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів, здобувачів, педагогічних і науково-педагогічних працівників науково-дослідних інститутів, ЗВО, учителів мистецьких шкіл.

Ч-24 Час мистецької освіти «Теорія і методика виховання художньо-обдарованої особистості у закладах мистецької освіти: зб. статей VII Всеукраїнської наук. - практ. конф. 17-18 жовтня 2019 року) , ч. II / заг. ред. В.В. Фомін – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019 – 268 с.

ISBN 978-617-7298-28-0

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.

Автори статей несуть повну відповідальність за опублікований матеріал.

Мова видання: українська, англійська.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2019

УДК 37.032

ББК 85я43

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2019

V. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Олена Шнейдер, Олена Віоліна

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ХУДОЖНЬО ОБДАРОВАНИМИ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ..... 167

Світлана Попсуйшанка

РОЗВИТОК АРТИСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ 180

Ольга Василенко

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ..... 184

Н.С.Степанова

МОЖЛИВОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ШКОЛІ ПОВНОГО ДНЯ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ХХІ СТОЛІТТЯ... 189

Аліса Попова

ІЛЮСТРАЦІЯ ДИТЯЧОЇ КНИГИ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ..... 197

Марина Козорог, Софія Штурхецька

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ..... 204

VI. ВИКОНАВСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Євгенія Кумейко, Гао Хефань

ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ..... 208

V. Напрями розвитку художньо-обдарованих учнів у закладах середньої освіти

УДК 373.2.015.31:7

Аліса Попова

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди,
факультет мистецтв,
бм група*

ІЛЮСТРАЦІЯ ДИТЯЧОЇ КНИГИ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Науковий керівник – доцент кафедри дизайну М.Г. Куратова.

Дитяча ілюстрована книга як синтез літературного тексту та ілюстрації, важливий засіб естетичного розвитку дошкільника.

Ключові слова: *ілюстрація, книга, естетичний розвиток*

Children's illustrated book as a synthesis of the literary text and illustration, an important tool for the aesthetic development of preschoolers.

Keywords: *illustration, book, aesthetic development*

Постановка проблеми та її актуальність. Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю представити історію розвитку ілюстрованої дитячої книги, а також, її взаємозв'язок з естетичним розвитком дошкільників.

Аналіз основних досліджень і публікацій базується за історичною лінією і різночасових змін у використанні оздоблення. Шершнева Л. П., Ларькіна Л.В. про оздоблення та призначення. Набіулліна Л.Т. про його види.

Мета статті полягає в обґрунтуванні важливості естетичного виховання у дітей дошкільного віку за рахунок ілюстрованих книг.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток ілюстрації дитячої книги пройшло довгий і тернистий шлях. Перший друкований слов'янський підручник для дітей «Азбука» вийшов ще в кінці XVI століття в друкарні Івана Федорова. Однак відлік виникнення дитячої ілюстрованої книги починається з

V. Напрями розвитку художньо-обдарованих учнів у закладах середньої освіти

кінця XVII століття, з появи цільногравірованого «Букваря слов'яно-російських письмен» Каріон Істоміна, малюнки до якого були виготовлені російським гравером-друкарем Леонтієм Буніним. Так в XVII столітті в дитячій книзі з'явилася характерна взаємозв'язок картинки і тексту, слова і зображення.

У період з XVII до початку XX ст. широке поширення в ілюструванні книг придбали російські народні картинки: «лубки», «потішні листи». З винаходом в XIX столітті нового фотомеханічного способу друку ілюстрацій з'явилися зображення, виконані в різних техніках (за допомогою олівця, акварелі, гуаші, масла), що вплинуло на якість і образність ілюстрацій.

Створенням дитячої ілюстрованої книги займалися відомі письменники, художники і графіки: В. М. Васнецов, І. Є. Рєпін, В. І. Суриков, М. В. Нестеров, Е. Бем, В. Тімм, Е. Мигунов, Г. Огородніков, В. Сутеев, І. Білібін, Е. Чарушин. Осмислюючи свою роботу, художники порівнювали книгу з будівлею, в якому все декоративно-образотворчі елементи були строго підпорядковані його загальної архітектурі [4]. Вони створили яскраві, виразні, що запам'ятовуються малюнки для дитячих книг. Саме завдяки художникам дитяча книга остаточно відділяється від дорослої, набуває свій індивідуальний вигляд, особливу структуру.

Розвиток радянської книжкової графіки теж неоднозначно: роки розквіту красиво ілюстрованої книжки 20-х років змінювалися смугою занепаду мистецтва дитячої книги (введення станкових прийомів) Тільки в кінці 50-х років дитяча книга відроджується, набуває жанрові риси 20-х років.

Отже, дитячу літературу складно уявити без співдружності з образотворчим мистецтвом, з художньо-естетичними особливостями, оскільки, саме в співдружності тексту й ілюстрації народжується те, що називається дитячою книгою, яка виховує і навчальною. Ілюстрації, доповнюють і поглиблюють зміст твору, пояснюють його основну ідею, збагачують зорове сприйняття, пробуджують в дитині почуття і емоції, які викликають у нас

V. Напрями розвитку художньо-обдарованих учнів у закладах середньої освіти

справжній витвір мистецтва, сприяючи тим самим загальним і естетичному розвитку.

В естетичному розвитку дітей величезним потенціалом володіє дитяча ілюстрована книга, так як процес її впливу на читача здійснюється двосторонньо: через образотворче мистецтво та художню літературу.

Естетичне виховання з точки зору вітчизняної педагогіки - це здатність до сприйняття, відчуття, розуміння прекрасного в житті і в мистецтві, це прагнення до участі в перетворенні навколишнього світу за законами краси, це залучення до художньої діяльності і розвиток творчих здібностей.

На думку російського письменника В. Г. Белінського «виховувати у дітей естетичне почуття потрібно з самого раннього років, порівнюючи розвиток почуття витонченого з одним з найперших елементів людяності». Естетичне виховання формує особистість. Необхідно використовувати всі види мистецтва, особливо дитячу літературу [2].

К. Д. Ушинський писав: «Дитя ... мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями». Перші асоціації громадських відносин, естетичних почуттів включаються в дієвий досвід через образно-емоційний лад художніх творів в зіставленні з особистим, життєвим досвідом і сприяють ціннісному орієнтуванню як в житті, так і в мистецтві. Ефективним засобом естетичного виховання Ушинський називав малювання і твори народного та літературної творчості [7].

Умовою всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку, на думку Є. І. Тихеева, є естетичне виховання. Необхідно розвивати смак дітей, і засобом цього розвитку є кращі зразки мистецтва: художнє слово, картини і книжкові ілюстрації.

На думку В. А. Сухомлинського, в естетичному вихованні дітей велику роль відіграють художня література і мистецтво: «Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, піднімає себе до прекрасного, переживає насолоду» [6]. Книга - головна духовна цінність, найважливіше

V. Напрями розвитку художньо-обдарованих учнів у закладах середньої освіти

джерело знань, тому формування у дітей почуття краси художніх образів важливо починати вже з раннього віку.

Отже, важливим засобом естетичного розвитку дошкільника є дитяча ілюстрована книга як синтез літературного тексту та ілюстрації. Книжкова ілюстрація, як і всі елементи художнього оформлення книги, відноситься до сфери мистецтва. Ілюстрована книга являє собою особливий світ, де художня ілюстрація і літературний текст взаємопов'язані і взаємодіють в співдружності, допомагаючи юному читачеві сприймати книгу в комплексі, як багатоплановий твір мистецтва.

Художня ілюстрація - важливий елемент книги, що визначає її мистецьку цінність, характер емоційного впливу, можливість використання її в процесі естетичного виховання читачів. Життєвий досвід дитини занадто малий, щоб представити в своїй уяві те, про що розповідає письменник. У цьому випадку дитині допомагає ілюстрація, яка не тільки дозволяє дитині «побачити» текст, а й стає своєрідним стимулом в освоєнні навичок читання.

Ілюстрація сприяє розумінню дитиною літературного тексту, допомагає розкриттю ідейно-художньої своєрідності літературного твору. Ілюстрація підказує дитині, то, про що буде розказано в книзі, яка ідея оповідання, з якими персонажами зустрінеться дитина, містить в собі оцінку подій і героїв літературного дійства [4]. Книжкова ілюстрація сприяє пізнанню дитиною навколишнього світу, природи і тваринного світу, людей і роду їх занять, є джерелом освоєння моральних цінностей та естетичних ідеалів. Вперше взявши в руки книгу, дитина, перш за все, починає розглядати картинки, і, якщо картинки сподобаються, то дитина вибирає саме її для читання. Тому важливим завданням художника є характеристика образів героїв через графічне зображення героя, передачу психологічного стану героя (міміка, поза, жест), зображення пейзажу, інтер'єра, кольору.

Художник, який ілюструє дитячу книгу, виступає в ролі творця і співавтора письменника: відображає світ літературного твору, візуально

V. Напрями розвитку художньо-обдарованих учнів у закладах середньої освіти

відтворює цей світ, інтерпретує своє розуміння образів і подій. Розкрити ідею літературного твору можна за допомогою прийому художнього вимислу, тобто змінити, посилити, якісь деталі неіснуючі в літературному творі для розвитку уяви, фантазії дитини, її творчих здібностей.

При сприйнятті дітьми літературних творів досягається не тільки ідейно-образний зміст, а й ритм, мова, композиція. Книжкова ілюстрація за допомогою своїх засобів сприяє їх розкриття. Ритм - основа мовного членування віршованих творів. Ритмічній організації вірша притаманні повторювані елементи, що робить ці твори стрункими, легкими. Ілюстрація сприяє розкриттю композиції літературного твору.

Ілюстрація також відображає мову літературного твору. Мова - важливе виразне засіб. Мова ілюстрації - це мова образотворчого мистецтва. Внаслідок цього, дитина повинна навчитися відчувати мову мистецтва, знаходити відповідність між стилем (мовою) ілюстрації і стилем (мовою) літературного твору.

Торкаючись питань естетичного виховання дітей дошкільного віку багато вчених (Н. Сакулина, Н. А. Ветлугіна, Р. М. Чумічева) вказували на взаємозв'язок мистецтва і образного слова в розвитку естетичного сприйняття і естетичних почуттів дітей. Головним, що об'єднує мистецтво і слово є образ. На образний зміст спирається будь-яка художня діяльність. Чуттєво-образний характер мислення в дошкільному віці сприяє сприйняттю образу і творчості в усіх проявах.

Особливість мистецтва книги полягає в творчому пошуку можливостей синтезу текстової (словесної) і зорово-образної інформації. В основі синтезу текстової (словесної) і зорово-образної інформації закладено паралельно-послідовне сприйняття тексту та ілюстрацій в книзі.

У дитячій книзі взаємозв'язок тексту й ілюстрації є принциповою: текст і ілюстрація взаємозалежні. Особливості візуальної форми вираження тексту залежать від віку дітей, на яку орієнтується книжкове видання: для самих

V. Напрями розвитку художньо-обдарованих учнів у закладах середньої освіти

маленьких, дошкільників, молодших школярів, підлітків. Так, література для маленьких дітей відрізняється граничною ясністю в розстановці добра і зла, конкретними зв'язками між предметами і образами, деякою прямолінійністю моралі [4]. Однак, це не суперечить особливостям естетичного виховання дітей: розуміння ідейного змісту книги супроводжує конкретний художній образ або система образів.

Про вплив ілюстрації на розуміння тексту дітьми писали дослідники В. А. Езікеєва [4] і Т. А. Рєпіна [5]. Найбільше прояв цього незнання спостерігається в молодшому дошкільному віці, а вже в старшому дошкільному віці над ілюстрацією переважає текст. Для маленької дитини малюнок грає роль основного матеріалу, відсутність якого ускладнює розуміння дитиною художнього твору [3].

Слова тексту - це як би вказівку дитині на дії і обставини, які він повинен поступово візуально простежувати, при розгляданні відповідної картинки. Іншими словами, малюнок являє для дитини саму дійсність, яку не можна замінити словесним описом. Надалі слова тексту викликають у дитини потрібні асоціації і без допомоги картинок. Так, старші діти вже розуміють казку або розповідь без опори на ілюстрації. Проте, для розуміння більш складного змісту - внутрішнього змісту твору, вчинків героїв, морального сенсу їх поведінки необхідна ілюстрація.

Висновки: Отже, естетичний розвиток дітей за допомогою ілюстрацій дитячої книги - складний багатоаспектний процес. Дитяча ілюстрована книга представляє собою синтез літературного тексту та ілюстрації. Ілюстрація дитячої книги формує чуттєве сприйняття світу, розвиває естетичну сприйнятливність, допомагає дитині пізнавати світ, освоювати моральні цінності, естетичні ідеали, поглиблює сприйняття літературного твору. Це першоджерело знайомства дітей зі світом образотворчого мистецтва, який доповнює і поглиблює зміст книги, сприяє розумінню дитиною літературного

V. Напрями розвитку художньо-обдарованих учнів у закладах середньої освіти

тексту, формує уявлення про тему, ідею, персонажах, містить в собі оцінку подій і героїв літературного дії, збагачує і розвиває його зорове сприйняття.

Список використаних джерел

1. Арсеньева З.А. О чем говорит иллюстрация. М.: Библиотекарь, № 10. 1973. С.30-33.
2. Бабушкина А.П. История русской детской литературы. М.: Госучпедгизиздат, 1948. 480 с.
3. Безменова З.К. Зачем иллюстрация в детской книге // Детская литература. 1986. – № 6. С.56-57.
4. Езикеева В.А. Иллюстративный материал для детского изобразительного творчества. М.: 1973. 115 с.
5. Репина Т.А. Роль иллюстрации в понимании художественного текста детьми-дошкольниками // Вопросы психологии. 1959. № 1. С. 127.
6. Сухомлинский В.А. Избранные произведения в пяти томах. М.: Просвещение, 1977. 670 с.
7. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. М.: АПН, 1950. 628 с.